

DANIELA VALENTE

Ako oslobodiť potenciál vášho dieťaťa

Praktická príručka aktivít inšpirovaná
metódou Montessori pre deti
od narodenia do troch rokov

DANIELA VALENTE

Ako oslobodiť potenciál vášho dieťaťa

Praktická príručka aktivít inšpirovaná metódou
Montessori pre deti od narodenia do troch rokov

DANIELA VALENTE

Ako oslobodiť potenciál vášho dieťaťa

Praktická príručka aktivít inšpirovaná metódou
Montessori pre deti od narodenia do troch rokov

Preložené z talianskeho originálu:

Come liberare il potenziale del vostro bambino.

Manuale pratico di attività ispirate al metodo Montessori per i primi due anni e mezzo

© Per un Mondo Nuovo di Daniela Valente

Všetky práva vyhradené na reprodukovanie celku alebo časti v akejkoľvek forme.

Slovak Edition © Citadella, 2017

Translation © Barbora Daxner, 2017

Fotografie: Shutterstock.com

Redakčné spracovanie: Eva Poláková

Návrh obálky a grafická úprava: Citadella

Vydalo vydavateľstvo Citadella v roku 2017

ISBN 978-80-8182-079-3

DANIELA VALENTE

Ako oslobodiť potenciál vášho dieťaťa

Praktická príručka aktivít inšpirovaná metódou
Montessori pre deti od narodenia do troch rokov

Poznámka o bezpečnosti

Bezpečnosť je to najdôležitejšie, čo by ste mali mať na zreteli pri práci so svojimi deťmi. Súčasťou niektorých aktivít v tejto knihe je aj manipulácia s malými predmetmi. Tie nie sú vhodné pre deti v období, keď všetko potrebujú strkať do úst a orálne skúmať. Za výber aktivít pre svoje deti sú výhradne zodpovední rodičia. Nedávajte svojmu dieťaťu žiadne úlohy, na ktoré ešte nie je zrelé z hľadiska vývinu. Akékoľvek malé predmety alebo čokoľvek potenciálne nebezpečné mu dovoľte používať iba a jedine pod vaším neprestajným a obozretným dohľadom.

Upozornenie

Táto kniha je príručka, zdroj informácií a inšpirácie pre rodičov. Vzhľadom na to, že každý rodič a dieťa je individuálny a jedinečný človek, nie všetky deti budú pri vykonávaní aktivít odporúčaných v tejto knihe dosahovať rovnaké výsledky. Rovnako ako nie všetci rodičia budú úspešní pri implementovaní týchto aktivít v domácom prostredí. Neposkytujeme žiadnu záruku, že po aplikovaní rád a návrhov z tejto knihy budú dosiahnuté želané výsledky.

„Dieťa má tak, ako všetky ostatné ľudské bytosti, svoju vlastnú osobnosť. Nesie v sebe krásu a dôstojnosť tvorivého ducha a tie nikdy nemožno vymazať. Preto jeho duša, ktorá je veľmi citlivá a čistá, vyžaduje našu najohľadupľnejšiu starostlivosť.“

Maria Montessori,
z knihy „The Child in
the Family“
(Dieťa v rodine)

OBSAH

Predslov	9
Úvod	11
1. Návod na použitie tejto knihy	16
2. Maria Montessori a vzdelanie pre nový svet	20
3. Princípy montessoriovskej metódy	24
4. Mojich desať prikázaní pre rodičovstvo podľa Marie Montessori	37
5. Charakteristiky montessoriovských aktivít	45
6. Charakteristiky montessoriovského materiálu	47
7. Príchod vášho bábätka - od narodenia	51
8. Vaše bábätko sa samo posadí - od 6 mesiacov	64
9. Vaše bábätko sa samo hýbe - od 9 mesiacov	90
10. Vaše bábätko chodí - od 12 mesiacov	104
11. Vaše bábätko rozpráva - od 12 mesiacov	125
12. Vaše bábätko objavuje - od 15 mesiacov	138
13. Vaše bábätko komunikuje - od 18 mesiacov	164
Poďakovanie	178
Bibliografia	180

PREDSLOV

S potešením vám predstavujem túto jednoduchú a praktickú príručku, ktorú napísala jedna mamička pre ostatných rodičov. Skúsenosti Daniely Valente nám pomáhajú pochopiť, čo znamená „byť rodičom“ – venovať deťom pri výchove našu pozornosť a byť tu pre ne. Táto metóda učenia prostredníctvom zážitkov sa naozaj osvedčila. Maria Montessori, rovnako ako iní osvietení pedagógovia, považovala zážitok či skúsenosť za bezpodmienečnú a neodmysliteľnú podmienku vzdelávacieho a výchovného procesu. Takéto učenie otvára cestu k novým skúsenostiam a podporuje všetky príležitosti pre nasledovný a nový rozvoj.

Život každého človeka treba chápať ako „cestu učenia“, ktorú charakterizuje neustály rozvoj, rast a evolúcia. Učenie dáva zmysel len vtedy, keď sa život neustále mení a vyvíja v meniacom sa priestore a čase. V súlade s ideou neprestajnej transformácie, človek by mal žiť a napredovať smerom k akejkoľvek zmene, ktorá prispeje k jeho vytváraniu seba samého a objavovaní svojho potenciálu.

Vo vzťahu rodič – dieťa ovplyvňuje proces výchovy a učenia nielen dieťa, ale aj vychovávateľa, pretože v okamihu, ako rodič začne dieťaťu odovzdávať poznanie a skúsenosti, je povinný usilovať sa o neustále zlepšovanie, dávať zo seba to najlepšie a zároveň hľadať nové a adekvátne spôsoby výchovy a učenia.

Práve vzťah s ich dieťaťom rodičov vedie k tomu, že obnovia spojenie so svojimi znalosťami a skúsenosťami a stanú sa oveľa citlivejšími. Zároveň sa zlepši ich schopnosť načúvať a spoznávať život, ktorý im bol zverený. Rodičia by vždy mali vnímať sami seba ako keby boli vo „vývoji“. Vzťah s dieťaťom je edukačnou výzvou, ktorá ich vyzýva, aby sa sami prostredníctvom tohto vzťahu učili. Nikto sa ako rodič nenarodí. Musíme sa učiť vychovávať svoje deti, radiť im, viesť ich s láskou a oddanosťou, podporovať ich rast a rozvoj v škole života, ich sebaobjavovanie. Musíme sa naučiť presadzovať učenie, ktoré naplno odhalí a využije ich všeobecnú inteligenciu.

Úlohou rodičov nie je vstúpiť dieťaťu nejaké predpísané kultúrne vzorce, ale skôr ho podporovať v slobodnom rozvoji jeho fyzickej a duševnej jedinečnosti. Byť rodičom vo vývoji znamená, že dokážete svoje dieťa učiť. Našou povinnosťou nie je naše deti tvarovať, ale

nadobudnúť citlivosť na rozoznanie ich potrieb.

Rodičovstvo je skvelou podmienkou pre náš vlastný proces učenia. Pomáha nám rozvíjať naše sociálne zručnosti, stať sa emocionálne inteligentnými a zručnými v komunikácii, takisto ako empatickými poslucháčmi.

„Mozog, tak ako život, nie je statická vec, skôr niečo, čo sa stále vyvíja a tvorí, je to proces sebatvorenia známy pod pojmom autopoiesis.“ Podľa vedeckých výskumov je možné dokonca aj v dospelom veku zvýšiť inteligenciu človeka. Neurológovia hovoria, že mozog je systém, ktorý je schopný reorganizovať sám seba a má neobyčajnú plasticitu. Vychovávať deti vyžaduje to najlepšie z našej inteligencie.

Komunikácia s dieťaťom a jeho učenie sa začínajú už v prenatálnom živote, keď prežíva prvú interakciu so svojou matkou, prvé vnemy, ktoré ho pripravujú na vonkajší svet.

Dieťa je duchovné embryo. Ako rodičia by sme si mali uvedomovať, že jeho vzťah s okolím je fundamentálny a zároveň krehký. Maria Montessori prostredníctvom svojho konceptu „absorbujúcej mysle“ odkazuje na schopnosť dieťaťa absorbovať svoje okolie, spracovávať dáta z vonkajšieho sveta, a tak sa adaptovať na realitu. Pre ňu je dieťa mentálne aktívne, je v interakcii so svojim prostredím prostredníctvom podvedomého absorbovania vnemov, ktoré je skôr kreatívne než patologické. A tak vo svojom vnútri vytvára toho dospelého človeka zajtrajška. Každý pocit, slovo, tón hlasu, postoj, gesto, prístup, prostredie vplýva na učenie dieťaťa, môže ovplyvniť jeho náladu, jeho myšlienky a spôsob jeho konania, vie ovplyvniť jeho zdravotný stav, schopnosti, niečo ho naučiť alebo odučiť, motivovať ho, aby vyhľadávalo život – teda vzťahy s inými ľuďmi, alebo sa naopak izolovalo. Pomáhame deťom „vytvárať samých seba“ tak, že im poskytujeme patričné podmienky, predovšetkým rozvíjame schopnosť sledovať ich rodiaci sa svet.

Maurizio Montesano

ÚVOD

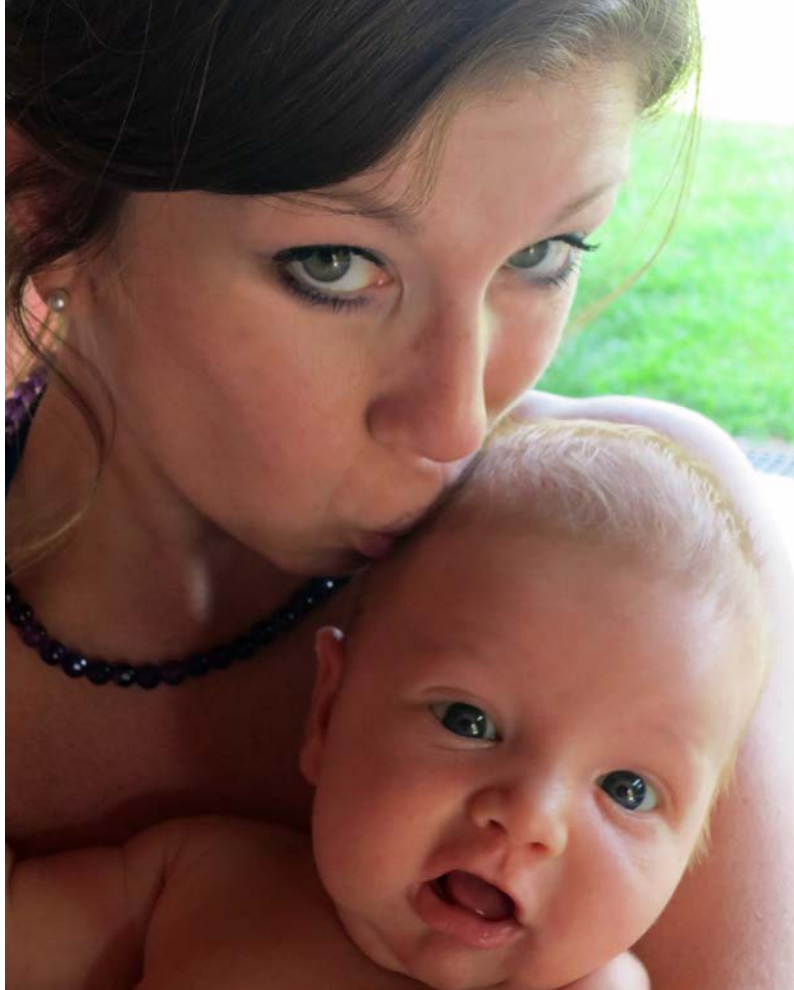
Niektorí učitelia sú rodičmi, ale všetci rodičia sú učiteľmi.

Pri písaní tejto knihy som vychádzala hlavne zo svojich skúseností matky a podpísal sa na nej najmä môj hlboký obdiv k Marii Montessori a jej metóde, ktorá pomohla neuveriteľnému rozvoju samostatnosti môjho syna. Nie som detská vychovávateľka ani pedagogická pracovníčka, preto prvoradým cieľom tejto knihy je poslúžiť ako praktická príručka pri rozličných aktivitách vášho dieťaťa.

Keď som čakala svojho syna, nadábila som na tento Montessoriovej výrok z jej knihy Tajuplné detstvo (The Secret of Childhood):

„Musíme dieťaťu poskytnúť prostredie, ktoré dokáže samo využívať: jeho vlastné maličké umývadlo, bielizník so zásuvkami, ktoré môže otvárať. Predmety na bežné používanie, ktorými dokáže manipulovať. Maličkú posteľku, kde môže v noci spať pod peknou prikrývkou, ktorú dokáže samo rozprestrieť a zasa poskladať. Musíme mu poskytnúť prostredie, kde môže žiť a hrať sa, potom ho uvidíme, ako celý deň pracuje rukami a netrpezlivo čaká, až sa samo zoblečie

Snom každého
dieťaťa je mať
montessoriovského
rodiča.

a ľahne si do svojej vlastnej postieľky. Bude utierať prach z nábytku, ukladať veci na miesto, dbať na to, aby správne jedlo a samo sa vedelo obliecť. Bude milé a tiché, žiadne slzy, žiadne kopanie, žiadne záchvaty hnevu. Bude láskyplné a poslušné.”

Nie je to vari snom každého rodiča? Že jeho dieťa bude nežné, láskyplné a nie náladové? Že bude prirodzene vstrebávať všetko poznanie? Presne to som si pomyslela po prečítaní tohto výroku. Koniec koncov, ak sa montessoriovská pedagogika rýchlo šíri po celom svete a otvára sa množstvo montessoriovských jasličiek, škôlok a škôl, musí to znamenať, že metóda funguje a jej autorka – tá pozoruhodná žena – skutočne objavila tajomstvo detstva.

Pri hlbšej úvahe by ste mohli povedať, že snom každého dieťaťa je mať rodiča riadiaceho sa montessori metódou – citlivého, milujúceho, trpezlivého, autoritatívneho ale nie autoritárskeho. Takého, ktorý určí niekoľko zrozumiteľných pravidiel, ale rešpektuje svoje dieťa a je proti používaniu akéhokoľvek násilia.

Prečítať si práce Marie Montessori nie je voľnočasovou kratochvíľou, vyžaduje zanievanie a metódu, aby človek pochopil a poskladal si dohromady jednotlivé kúsky skladačky, z ktorých pozostáva jej výchovná metóda a ktoré sú roztrúsené v knihách napísaných za ostatných päťdesiat rokov.

Taktiež som zistila, že v taliančine neexistuje dostatok publikácií o učení detí v prvých rokoch ich života. Nevzdávala som sa a prečítala som všetko, čo som o Montessoriovskej metóde dokázala nájsť v angličtine, francúzštine a nemčine. Dokonca som objavila anglosaskú verziu montessoriovskej metódy (The Method), ktorá sa teraz v Taliansku nedá zohnať.

Pátrala som na internete, absolvovala som rôzne kurzy a navštevovala škôlky, aby som sa o montessoriovskej metóde naučila čo najviac. Robila som to preto, aby som ju potom mohla využiť doma pri výchove vlastného dieťaťa. Usilovala som sa zo všetkých síl a zožala výsledky. A tak, ako to Montessori opísala vo svojom výroku, z môjho syna sa stala nielen sebavedomá, samostatná ľudská bytosť pripravená čeliť svetu, ale je aj zdravý a plný života, pretože učenie ducha vedie tiež k zdravému telu. Táto kniha je odpoveďou na rôzne otázky, ktoré sa mi vynárali pri realizovaní montessoriovskej metódy, napríklad – aké aktivity dieťaťu poskytnúť a v akom veku alebo vývinovom štádiu? Ako rozlíšiť, ktorá aktivita je preň vhodná a ktorá nie? Ako cenné rady Marie Montessori použiť určitým konkrétnym spôsobom v praxi každodenného života, nepreháňať to, ale zároveň odložiť vlastné obavy bokom a nechať dieťa slobodne objavovať svet a experimentovať?

Táto kniha má byť pomocníkom pre všetkých rodičov, ktorí chcú posilňovať a povzbudzovať prirodzený vývin svojho dieťaťa. Je akousi štartovacou čiarou pre jednoduché a finančne nenáročné nápady na aktivity, ktoré môžete skúšať doma. Tieto nápady sú v súlade s princípmi montessori metódy a môžete si spomedzi nich vyberať tie, ktoré v danej chvíli najlepšie korešpondujú s osobnosťou a obdobiím zvýšenej senzitivity vášho dieťaťa.

Prihovám sa vám v množnom čísle a hovorím o „vašom dieťati“, pretože táto kniha je určená obom rodičom. Vlastne mi pripadá nemožné, aby sa pri výchove dieťaťa využívala montessoriovska pedagogika, ak sa do nej nezapoja obaja rodičia. Naše úsilie vychovávať dieťa je obrovské: my, rodičia, nie sme učitelia. Neštudovali sme, ako vychovávať svoje dieťa. Takže, keď sa narodí, premýšľame, čo robiť,

„Túžbe dieťaťa po činnostiach musíme vyhovieť do takej miery, do akej je to len možné. Nemali by sme ich však vykonávať namiesto neho, ale učiť ho samostatnosti.“

Maria Montessori
z knihy The Child
in the Family (Dieťa
v rodine)

„Povinnosť snažiť sa o výchovu už veľmi malých detí nemáme preto, aby sa uľahčil ich vstup do povinnej školskej dochádzky. Je to naša povinnosť voči životu a teda aj voči zdraviu dieťaťa...”

Maria Montessori,
Education for freedom
(Vzdelanie pre
slobodu)

ako to robiť a čo ho máme naučiť. A zvyčajne, možno na podvedomej úrovni, máme tendencie bezmyšlienkovite opakovať, čo s nami robili naši rodičia a vychovávať naše dieťa tak, ako oni vychovávali nás.

Ak sa však ako rodičia rozhodneme, že budeme svoje dieťa učiť a vychovávať pomocou montessoriovskej metódy, je našou povinnosťou dozvedieť sa o tejto metóde čo najviac a ako ju začleniť do každodenného života. Pýtame sa sami seba, čo chceme pre svoje deti a usilujeme sa byť konzistentní. Často ideme proti svojim inštinktom, ktoré nás nútia opakovať, čo sme sa naučili (alebo tým trpeli), odkedy sme boli maličkí. Byť montessoriovskými rodičmi vyžaduje určité úsilie: je ľahšie nakrmiť svoje dieťa, než ho naučiť, ako sa môže najesť samo – stáť po jeho boku a viesť ho, ale nikdy nerobiť nič za neho – trpezlivo ho pol hodiny pozorovať a potom upratať po ňom neporiadok, kdekoľvek ste. Je jednoduchšie nechať ho loziť v ohradenom priestore, než ho iba sledovať ako preskúmava celý dom. Je rýchlejšie obliecť ho, než ho naučiť a nechať ho, aby to robilo samo. Poskytnúť dieťaťu slobodu, aby samo skúmalo svoje okolie znamená, že si dáte záležať na príprave bezpečného prostredia bez hrozieb. A nielenže mu dôverujete, ale dôverujete aj sami sebe, pretože nie je jednoduché sledovať svoje dieťa a bojovať s nutkaním zasahovať. Nie je jednoduché stáť po jeho boku a potlačiť tendencie brániť mu v nejakej činnosti, pretože máte obavy, že si ublíži.

Mnohokrát sa ma ľudia pýtali: „Nebojíte sa, že sa začne dusiť, ak bude jesť samo?” Alebo: „Nebojíte sa, že spadne z pohovky a udrie sa do hlavy?” Samozrejme, že sa bojím. Ale to neznamená, že môj strach by mal obmedzovať moje dieťa. Naopak, jednoznačne venujem oveľa viac pozornosti tomu, čo robí a aké nebezpečenstvá mu môžu hroziť. Zabraňujem tomu, aby sa ocitlo v situáciách, v ktorých si môže skutočne ublížiť, ale zároveň ho nechávam zažívať malé pády, pretože sa môže samo naučiť, že existuje niečo také ako bolesť a že si musíme dávať pozor, kde dávame nohy a hlavu.

Pokrok našich detí a radosť, ktorú prežívajú, keď sa im darí samostatne niečo zvládnuť, je pre nás odmenou za všetko naše úsilie. Je pravda, že táto „práca“ je často vyčerpávajúca a môžu nastať chvíle, keď sa ocitneme v pokušení použiť „staré metódy“ – akými sú odmena, trest či pokáranie. Nie sme predsa dokonalí, takým nie je nikto. Pokiaľ však vytrváme, prideme na to, že Maria Montessori mala prav-

du: neexistujú záchvaty hnevu – každá takáto odchýlka v správaní má svoj dôvod, pramení zvyčajne z určitého nepokoja.

Podľa doktorky Marie Montessori sa „veľkoleposť ľudskej osobnosti začína už jej narodením“ (z diela *Education for a New World*, *Vzdelanie pre nový svet*). Prvé tri roky života sú preto pre rozvoj dieťaťa najdôležitejšie. Nie náhodou sa označujú za roky „absorbujúcej mysle“. Preto je nesmierne dôležité riadiť sa montessoriovskou metódou už od samého začiatku. Dúfam, že táto kniha vám dopraje rovnaké potešenie, aké som prežívala pri jej písaní a umožní vášmu dieťaťu, aby naplno rozvinulo svoj potenciál.

Daniela Valente, 2015 v Mníchove

1. NÁVOD NA POUŽITIE TEJTO KNIHY

Ako realizovať jednotlivé aktivity

Na začiatku tejto knihy nájdete stručný životopis Marie Montessori, krátky úvod do problematiky montessoriovskej metódy, prevzatý z jej diel. Na rôznych miestach nájdete roztrúsené aj jej výroky, ktoré vám môžu poslúžiť ako zdroj inšpirácie. Odporúčam vám, aby ste si prečítali práce Marie Montessori a lepšie tak porozumeli princípom jej metódy.

Niektorí rodičia opakovane kladú rovnaké otázky: „Ako viem, s čím je najlepšie začať?“ „Ako viem, že moje dieťa potrebuje niečo konkrétne, alebo či som mu navrhla tú správnu aktivitu?“ V skutočnosti neexistuje žiaden harmonogram činností, pretože len dieťa najlepšie vie, čomu sa potrebuje venovať a čo rozvíjať.

Ako vieme, každý človek dosiahne jednotlivé prirodzené štádiá svojho vývinu inokedy, keď nastane jeho vlastný, špecifický čas. Na začiatku každej kapitoly preto nájdete indikáciu „od ktorého obdo-

bia” je niečo vhodné, a nie pre aký vek je niečo vhodné. Pomôže vám to porozumieť, akými vývinovými míľnikmi musí dieťa prejsť. Nemá napríklad význam skúšať nejakú aktivitu, pri ktorej sa od dieťaťa vyžaduje manipulácia, ak ešte nedokáže samo bez pomoci sedieť.

V každom prípade, ak dieťa dosiahne určité vývinové štádium, niektoré podnety môžu vášho drobca zaujímať a iné nie. Je len na vás, aby ste ho pozorne sledovali a zistili, čo ho zaujíma. Môže vám to pripadať ťažké, ale nie je: naše deti sa nám prihovárajú oveľa väčšmi, než si myslíme – dokonca i bez slov! Ide len o to, aby sme vedeli, ako ich pozorovať a naučovať im.

Odporúčam vám prečítať si celú túto knihu aj vtedy, ak vaše dieťa ešte nedosiahlo určité štádiá vývinu, pretože neviete odhadnúť, kedy k tomu príde. Často dieťa do nejakého štádia dospeje znenazdajky a „nárazovo“. Môžete sa napríklad ustarostene zamýšľať nad tým, prečo vaše dieťa ešte nelozí a ono odrazu o pár dní neskôr urobí svoje prvé krôčiky a spôsobí vám poriadny zmätok.

Niektoré uvedené činnosti vyžadujú aj používanie špecifického materiálu, ktorý si budete musieť pripraviť alebo naaranžovať v dostatočnom časovom predstihu. Je lepšie o ňom vedieť vopred, než by ste mali byť zaskočení bez prípravy. Ani nehovoriac o tom, že ak budete poznať množstvo rôznych aktivít (o niektorých ste možno netušili, že existujú), bude pre vás jednoduchšie rozhodnúť sa, čomu sa s dieťaťom budete venovať.

Vašou úlohou rodičov a učiteľov je napomáhať tomu, aby vo vašom dieťati spontánne prebiehal prirodzený proces rastu a vývinu. Ste pozorovateľmi a partnermi, ktorí sú pripravení poskytnúť dieťaťu množstvo stimulov vo vhodne pripravenom prostredí tak, aby ho pri jeho činnosti nič nerušilo ani neobťažovalo.

Ako teda dieťaťu ukážete a navrhnete nejakú aktivitu? Posadíte sa vedľa neho v pokojnej chvíli, keď nie je zaneprázdnené nejakou inou činnosťou a prinesiete materiál pre aktivitu, o ktorej si myslíte, že by ho mohla zaujímať. Ukážete mu ho, vysvetlíte mu, ako funguje pomocou pár zrozumiteľných a jednoduchých slov a tónu hlasu, z ktorého cítiť nadšenie a záujem. Vždy mu hovorte pravdu. Nevyvíjajte si fiktívne historky, aby ste upútali jeho pozornosť. Majte na pamäti, že mu iba niečo navrhujete, nie vnucujete. Niekedy nie sú potrebné žiadne slová, sám materiál priláka zvedavosť vášho dieťaťa. Pokiaľ prejavuje záujem, znamená to, že ste mali dobrý postreh a navrhovaná aktivita vyhovuje jeho vývinovému štádiu a obdobiu

